

Körkérdés a mindenkori kolozsvári táncházasokhoz

Az alábbi három kérdésre 2002. január 1–20. között válaszoltak azok a mindenkori kolozsvári táncházasok, akiket sikerült írott vagy elektronikus levelezés formájában megkeresnünk. A válaszokat érkezésük sorrendjében közöljük. (Zurboló)

Hogyan kerültél kapcsolatba a kolozsvári táncházzal?

Sinkó András: A táncházzal – és egyáltalán a hangszeres népzenével – a főiskolás éveim alatt kerültem kapcsolatba. A pontos dátumra nem emlékszem, talán 1977 ősze lehetett (másodéves voltam a Zeneakadémián) amikor Árpi, akivel barátok voltunk még a Petunieai utcából, azzal az ötlettel jött hozzám, hogy tanuljak meg brácsázni háromhúros brácsán (a kolozsvári Zeneiskolát hegedű szakon végeztem 1975-ben) és alapítsunk bandát – Sepsi Dezső primás, én kontrás, Árpi pedig bőgős. Így kezdtünk el széki hangszeres tánczenét gyakorolni, később táncházban és Ifjúmunkás-matinékon muzsikálni – itt vettük fel az Ördögszekér nevet. Hát nagyon röviden ez volt a kezdet.

Papp István Gázsa: A táncházzal úgy kerültem kapcsolatba – hogyan is? –, hogy most azt ünnepeljük: mi hoztuk létre ezelőtt 25 évvel...

Szép Gyula: 1978 tavaszán többször ideutaztam Székelyudvarhelyről brácsázni és táncolni tanulni.

Kostyák Alpár: 1977 augusztusában Székely József Levente (akkoriban Öcsike, most Magyarország külföldön dolgozó diplomatája) és Papp István (azóta Gázsa, napjainkban Magyarországon élő és „menő” primás) meghívására (felkérésére?) kezdtem erdélyi magyar népzenét muzsikálni a Bodzafa együttesben.

Sepsi Dezső: Már a 70-es évek elejétől jártam népzenét gyűjteni, úgyhogy „kézenfekvő” volt Könczei Árpival és Székely Leventével elindítanunk.

Both József: 90-ben, amikor Kolozsvárra kerültem, már tudtam a táncház működéséről. Ez döntötte el, hogy végül is Kolozsvárra felvételiztem és nem Temesvárra. Csíkszeredában híre volt a kolozsvári táncházaknak, így egy pár társammal együtt alig vártuk, hogy részt vehessünk benne.

Both Zsuzsa: Széki származásom révén volt alkalmam résztvenni az ottani tánc- és fonóházakban. Emiatt érdekelt a táncház, vagyis maga a tánc. Igaz, az elején nem sok jó élményem volt, úgy éreztem, hogy az együttesekben táncolók kisajátítják a táncparkettet.

Major Levente: 1990-ben kerültem kapcsolatba a kolozsvári táncházzal, kezdő népzenészként. Az első gyakorlóterepem azonban nem a táncház volt, hanem a Brassai Sámuel Gimnázium gyermek-néptáncsoportja, amely 1985-ben alakult meg Tolna Éva kezdeményezésére. A táncsoportozáshoz, amely később Bogáncs néven együttesé izmosodott, Könczei Csongor osztálytársam ösztönzésére kerültem 1989-ben. Noha mindkettőnknek klasszikus zenei képésben volt részünk – első

osztálytól nyolcadikig a kolozsvári zeneiskola diákjai voltunk –, őneki családja révén szoros kapcsolata volt a népzenevel, így lényegében ő volt az, aki megízleltette velem a népi, vagy helyesebben a falusi muzsikát. Ily módon én már a kolozsvári táncház 1990-es újraindulását megelőzően többé-kevésbé gyakorló népzeneésznek mondhattam magam, noha ez, lényegét tekintve, abból állt, hogy a tánckar próbáján a koreográfiák zenei kíséretét szolgáltattam, gyakran egy szál hegedűvel. A táncház volt az a hely, ahol a zenét eredeti funkciójában használták, és ezt nekem ott kellett megtanulni, és amelyet tulajdonképpen még most is tanulok, bár már eltelt néhány év, amióta a népzene a mindennapjaim részévé vált. Ezt a muzsikát nem lehet megtanulni, nincs végállomás, amúgy ez a zenei műfajok bármelyikére vonatkoztatható. Ebben a muzsikában csak elmélyedni lehet és szabad, szerintem. Az az ösztönszerűség, amely a népzene, és hozzáteszem, a néptánc mozgatórugója, sajátja, folyamatos nyitottságot feltételez, amelyet nem lehet véglegesen elsajátítani, csak folyamatos gyakorlással elmélyíteni és életben tartani. Ez sajnos nem olyan, mint a kerékpározás, amit az ember egyszer megtanul, aztán soha többé el nem felejt. A táncház azt hiszem, az egyetlen olyan hely, ahol gyakorolni lehet ezt a fajta ösztönszerűséget. Ez az a hely, ahol alkalma lehet az embernek arra, hogy megtapasztalja azt, amiről ez az egész szól: zene és tánc, zenész és táncos, táncos és táncos kapcsolata.

Fülöp Hajnalka: A kolozsvári táncházasokat már azelőtt ismertem, mielőtt Kolozsváron kezdtem volna tanulni: táncháztalálkozókn, táncoktatói táborban találkoztunk. Az egyetemi felvételem előtt a szak kiválasztása mellett a legfontosabb szempont az volt, hogy a tanulás mellett táncházba járhassek. Azt akkoriban mindannyian tudtuk, hogy Kolozsváron nagyon jó a táncház. A néptánc iránti érdeklődésemnek akkor már négy éves csíkszeredai előzménye volt: Simó József és a Barozda együttes egyik neveltjeként az érettségi idejére a néptánc nem csak egy lehetséges szórakozási formát, annál sokkal többet jelentett, természetes része volt az életemnek, folytatni akartam. 1982 őszén kerültem Kolozsvárra, és attól kezdve a Vasas Klubban a pénteki táncházak és a Kodály-együttes próbái jelentették a legfontosabb eseményeket az életemben. Az időszámításom is e szerint alakult: táncháztól táncházig tartott a hét. A táncházban mindig meg lehetett tudni, hogy a környékbeli falvakban mikor van bál, multság, és olyankor ott töltöttük a szombat éjszakákat, együtt táncoltunk a helybeliekkel. Nagyon sokat tanultunk ezekben a táncos multságokban: Mérában, Türebén, Inaktelkén, Bogártelkén, Széken, Visában, Vajdakamaráson... hogy csak néhányat említsek.

Könczei Csilla: A táncház Kolozsváron akkor indult, amikor én kamaszodni kezdtem. Természetszerűen oda kezdtem el járni, és nem például diszkóba. A családi és a közösségi akkoriban nem vált szét, az édesapámtól, Ádámától kapott oltás a tánc és a népzene bűvöletére, az otthoni első suta táncgyakorlatok, a gyenge minőségű magnófelvételek hallgatása, mindezek egyenesen vezettek a nagyobb fiúk, a bátyám, Árpi és barátainak nyomában a táncházhoz. Szerencsémre kilencedikes koromban a bátyámat elvitték katonának, így mire hazajött „nagykorúvá” váltam, és csodálkozva nézhette, hogyan húzom a bőgőt, meg az üveget a többiekkel együtt.

Németh Attila: Legnagyobb sajnálatomra én igen későn lettem táncázás. 1978-ban a televízió magyar adásának egyik Kaláka műsorának felvételén találkoztam először a népi hagyományokkal, az innen származó kíváncsiság vitt el a táncházba, majd a társaság miatt ragadtam ott. Véleményem szerint azokban az időkben két személy befolyásolt döntően. Kallós Zoltán volt az, aki igen jó ráérzéssel gyűjtögette maga köré a fiatalságot, Könczei Árpádtól pedig a táncok alaplépéseit sajátítottam el. A falusi közösségekkel való ismerkedést is e két személy társaságában kezdtem el.

Kelemen László: A táncházzal való tényleges kapcsolatom a kolozsvári Konzervatórium lépcsőjén kezdődött, ahol a sikeres felvételi után ücsörögtünk. Odajött Tötszegi András „Cucus” és Kostyák Alpár, mondták, hogy kellene tanulnom brácsázni, mert Alpár végez egy év múlva és nem lesz, aki muzsikáljon. Én ezt komolyan vettem és megígértem, hogy elmegyek a gyimesi táncháztáborba, ott majd megtanulom az alapokat. Tanításról nem sok szó esett, inkább mutogatás volt és kapaszkodás a másik után a muzsikálás mélyvizeiben. Őszől már Gázsáékkal muzsikáltam (először inkább bénáztam) a táncházban, sőt már lakodalmat muzsikálni is voltam velük, ha jól emlékszem, Visában és Magyarországon.

Tóth István: Kostyák Alpár szervezett be még 77-ben.

Panek Kati: Hogyan kerültem kapcsolatba a táncházzal? Hogy történhetett, hogy noha Kolozsváron 1977-ben indult, nekem 1967 nyarán már megvolt a saját kicsi magán táncházam Magyarózdton, egy téglapádimentumos kicsi házban. Ha valakinek nagyapja, felnevelője Horváth István (költő, a *Magyarózdi toronyalja* falumonográfia szerzője), akkor szinte magától értetődő, hogy az, a 77-ben induló kolozsvári táncházzal úgy találkozik, mint aki hosszú bolyongás után hazatalál. Gyerekkoromban, nyaranta minden vasárnap volt még táncház, Ózdon, Kajláéknál a csűrben, ott bámultam a többi gyermekkel én is, a városi, akit az egész falu ajnározott, mert annyira azonosulni akartam velük, hogy vakációtól vakációig számoltam a napokat, amikor már indulhatunk nagyapámmal abba a faluba, aminek két utcája, völgybezárt elszigeteltsége, régi kastélya, maga volt a mesevilág, a feltétlen szabadság. Az izgalmas régészkezdések és gyűjtések Apóval, a nagy erdőn-mezőn bolyongások, az esti beszélgetések, dédanyám csendes szeretete... Mindezeket körülölelte a zene, arra emlékszem leginkább, hogy szinte folyamatosan szólt a zene (mint később is, táncázás koromban). Nagyapám mázsás Tesla magnetofonja sokszor már átforrósodott, agyon hallgattuk: nagyapám jegyezte a népdalszövegeket, én pedig a dallamokkal birkóztam a tíz éves gyerek hályogkovács állapotában. Amikor észrevettem, hogy az a végtelen szeretet, amivel Apó engem, egyetlen unokáját beborított, megfényesedik határozott, eltökélt szándékomtól, hogy megtanulom, felfalom, megeszem valamennyi magyarózdi népdalt, szinte szárnyakat kaptam, s azzal huss: meg se álltam a padlásig, ahol egy forró júliusi délelőtt, megbizonyosodásra éhesen, a szó szoros értelmében ki kellett várnom az első kritikusomat, aki végre megszán, amint két deszka között egy résen leleselkedve, torkom szakadtából üvöltve instruálom a Rigó, sárga rigót, hogy ne szálljon fel a fára, hanem inkább, haladéktalanul szálljon rá a babám ablakára stb., csak hogy felfőtt az agyam a padláson, mert arra nem gondoltam, buta városi kölyök, hogy aratásidőben, „kritikus” egy, ha érkezik

négy óránként a falu utcáján, mert kivéve azokat, akiket halálos betegség ágyhoz kötött, mindenki hajnaltól napestig aratni van... Nagypám látván, hogy egyre több népdalt tudok, és kezdeti lelkesedésem nem múlik, hogy megtanuljak táncolni is, táncházat szervezett otthon, az ózdi házukban: minden este odahívta a velem egyidős leánykákat. „Lányos nagyapa” lévén, fiúkat nem hívott, ami azt eredményezte, hogy minden „táncházbontáskor”, amikor a lányok hazaindultak, úgy potyogtak a legénykéek a körtéfánkról (ahonnan be lehetett látni a közbeeső házba, ahol magnószalag hangjaira táncoltunk önfeledten), hogy majd elütötték a leányaikért érkezett anyákat, akik szégyen ide vagy oda, bizony sokszor ők is fordultak egyet a zene bizsergető hangjaira, s megkérdezték nagypámat, miért nem visz haza Ózdra, télen a gyerektáncházba? Nagyszüleim féltettek a mostoha körülményektől, de én olyan szívet tépően könyörögtem, hogy következő év telén, nagypám büszkén vihette megriadt unokáját az aprók táncába... Megremegett minden porcikám, amikor meghalottam Csia János bá hegedűjét, majd elvegyültem a gyerekek között, ahol minden bakalódás, idétlenkedés azt a titkolt kíváncsiságot-riadtságot takarta, hogy vajon kit kérnek fel és hányszor, vajon ki a legszebb táncú, jobban tudnak-e táncolni a többiek, kinek ha valaki tetszett, jaj, vajon az felkér-e, megfélelek-e? Húzd rá Csia, kiáltották a nagyok, hogy oldják a feszültséget, s kitört a tánc... Felkérni felkértek, de én suta voltam és kétségbeesett, amúgy is gátlásos (abban az időben annyira csúnyának láttam magam, hogy legszívesebben csontot kötöttem volna a hajamba, mert a kutya se foglalkozott velem Kolozsváron), és ami a legrosszabb: egy fejjel magasabb, mint a falu legdélcegebb traktoristája... egyszóval, ha ezen a találkozón múlik, hogy én valamikor Kolozsváron táncházas legyek, akkor bizonyosan nem leszek az. És mégse maradtam keserves emlékekkel, mert szólt a zene, igazi zene, ha csikorogva is, de kezdett tánchoz hasonlítani az a kétségbeesett artista mutatvány, amit produkáltam eleinte, s olyan eufórikus volt a hangulat, hogy csak később, felnőttkoromban elmesélve, jöttem rá, hogy bizony kilóghattam a csapatból, de ezt senki se érezte velem, valahogy úgy ölelt körül a táncház hangulata, hogy sértetlen lélekkel kerültem ki a három napos táncmulatságból, s máig is álmodom néha, hogy forgok, hosszú hajam meglebben, szoknyák suhognak, s Apót látom könnyes szemmel, magát visszaálmodva az időben... Nagypám 1977 januárjában, autóbalesetben meghal. Elsőéves vagyok akkor Marosvásárhelyen, a Színművészeti Főiskolán. Februárban megalakul Kolozsváron a táncház, s noha én csak stoppal szökhettem el, néhanapján, jobb esetben hetente egyszer, a színművészeti sűrű programja miatt, de 1980-ban, amikor Harag György a kolozsvári színházhoz hívott, már úgy jöttem, hogy a „haza jönni” egyértelműen a táncházat jelentette. Arról nem is beszélve, hogy akadt a legjobb táncosok között néhány magas legény, mint Tötszegi Andris, Csete Domi vagy Ferenc Csaba... nem is beszélve Ambrus Sándorról, aki, hogy jobban megtaníthasson táncolni, elvett feleségül...

Melyik volt a legmeghatározóbb élményed a kolozsvári táncházzal kapcsolatban?

Sinkó András: Ez nagyon nehéz kérdés, illetve választani nehéz az élmények közül. A valóság az, hogy az igazi élményt a gyűjtések jelentették számomra (Szék,

Palatka, Bánffyhunrad, Magyarszovát stb.), illetve azok az alkalmak, amikor adatközlőkkel muzsikálhattam együtt. A tánc házzal kapcsolatban a legmeghatározóbb élmény talán a hőskorszakból az, amikor a Monostori úton próbálkoztunk a széki renddel, és lenn a teremben a széki leányok és legények viseletben forogtak előttünk. Nagyon jó érzés volt érezni, hogy értelme van a zenélésünknek.

Papp István Gázsa: Amikor 1982-ben arról kellett döntenem, hogy sokak unszolására maradok továbbra is Kolozsváron egyetlen primásként (hozzátéve, hogy mellette napi 8 órát melóztam egy raktárban), vagy választom Sepsiszentgyörgyöt, ahol hivatásos zenészként csinálhatom ugyanazt.

Szép Gyula: A 70-es években az jelentett meghatározó élményt, ahogy a városi fiatalok (többnyire egyetemisták, vagy középiskolások) együtt táncoltak, mulattak a falusi (széki, visai, kalotaszegi) fiatalokkal. A 80-as években a klandesztin tánc házak „csak azért is” hangulata, 90 januárjában a Monostori úti szardíniás dobzó alakult kultúrotthon... majd amikor a Béke téri terem is szűknek bizonyult... 2002. február 15-16. Úgy berúgok...

Kostyák Alpár: Kétségtelenül az az időszak, amikor a széki és mezőszegi fiatalok és a kolozsvári tánc ház-járók csütörtökönként, majd szerdán és pénteken (Monostori és Vasas Klub-beli tánc házak) egy közösséget alkottak.

Sepsi Dezső: A legelső tánc házé. Amikor a „tilalmasban”, Kovács Ildikó rendező lelkes bátorsága révén termet kaptunk a Bábszínháznál; lányokat csalogattunk el a Posta háta mögül (meg is forgattak – rosszul létig), és több lelkesedéssel, mint tudással letökéltlenkedtük a „precedenst”. Együtt muzsikálni mindig élmény!

Both József: A rengeteg jó buli mellett, talán az esett a legjobban, ahogyan befogadtak bennünket, frissen Kolozsvárra került diákokat.

Both Zsuzsa: Meghatározó élményeim inkább csak falun voltak, viszont a baráti köröm nagy részét, beleértve a férjemet is a tánc házának, vagyis a tánc házmozgalomnak köszönhetem.

Major Levente: Városon nevelkedett emberként, népzene sként az úgynevezett adatközlő zenészeket hamarabb hallottam, mint láttam, ugyanis a dallamok többségét kazettáról tanultam. A már nem élő falusi cigányzenészek esetében magától érthető dolog volt, hogy a kazettára rögzített hangzóanyagot tanultam meg. Kezdő népzene sként azonban azokat a muzsikákat is kazettáról tanultam, amelyeknek megszólaltatói még vígan éltek abban az időben, és néhányuk szerencsére ma is él. Első idevágó meghatározó élményem a tánc házhoz fűződik, ugyanis itt hallhattam és láthattam először a híres palatkai bandát, és megvallo m őszintén, hogy bizony futkározott rajtam a hideg az élvezettől, mert ez volt az a pillanat, amikor testet öltött a felemás minőségű felvételekről hallott muzsika. Az is igaz, hogy nem a palatkai banda volt az első adatközlős élményem, hanem Fodor Netti Sándor, mára már egyetlen híres öreg kalotaszegi primás, aki annak idején be-bejött egy-két próbára a Brassai gyermektánc csoportjához. De akkor sajnos, még nem láttam azt, amit néztem, a „hályog” még a szememen volt. A palatkai bandát viszont már tudtam, hogy hová kell tenni, őket már tudtam értékelni.

Fülöp Hajnalka: Sok ilyen volt, elég nehéz bármit kiemelni. Eleinte az volt a legfontosabb, hogy a régi táncházasok elfogadjanak, befogadjanak. Ez szerencsére szinte pillanatok alatt megtörtént, attól kezdve hozzájuk tartoztam, közöttük találtam barátokat (akkoriban annyira csak a tánc érdekelt, olyan sokat táncoltunk, hogy másféle szórakozásra nem is maradt időm, de ezt egy pillanatig sem sajnáltam). A legszebb élményt azok a táncházak jelentették, amikor visai, széki fiúk is táncoltak velem, vagy például Bene Gyuri Mérából. A városi fiúk a legnagyobb és igen tiszteltetreméltó igyekezetük ellenére sem tudhattak olyan ízzel táncolni, mint azok, akik a szülőfalujukban belenevelődtek az ottani táncéletbe. Később a tanítás is nagy élmény volt, amikor Köncei Csilla volt a „fiú”, én meg a leány, és ketten tanítottunk páros táncokat. Aztán arra a júniusi estére is emlékszem, amikor Tinka bácsi (Martin György) megjelent a táncházban és másnap, harmadnap mi is ott lehettünk a közelében: Mérában egy keresztelőn, Inaktelkén egy lakodalomban, ahol nagyon büszkén ültem Czilika Samu és Jani lábánál,⁸¹ mert Tinka bácsi az én kezembe adta a magnót: „Kérlek, vedd fel nekünk a muzsikát.”

Köncei Csilla: Nekem nem volt egy, meghatározó élményem, hiszen mondhatnám, a táncházban, vagy a táncházzal együtt nőttem fel. A rengeteg emlék közül most talán arra gondolok vissza a legnagyobb nosztalgiával – még mindig kolozsvári lakosként –, hogy a nyolcvanas évek legelején a csütörtöki esti Monostori úti táncházak után rendszerint jókedvünkben énekelve mentünk a sétatéri Kioszkig, ahol pedig sokszor éjjelbe nyúlóan mulattunk. Emlékeimben úgy tűnik, egy nagyon szabad légkörű Kolozsvár volt az akkor. És mi, táncházasok, egy nagyon felszabadult társaság.

Kelemen László: A közösség megérzése és a muzsikálás öröme. Számos példát tudok hozni, nincs idő és hely rá.

Tóth István: Sok „legmeghatározóbb” volt.

Panek Kati: A legmeghatározóbb élményem? Hogy az a végeérhetetlennek látszó magány, amit nagyapám elvesztése okozott, egyszerre csak enyhülni kezdett. 1977 karácsonyán Kallós Zoli bácsi dedikálta nekem a Balladák könyvét, attól arrafele neki panaszkodtam el minden gondomat, majd 1980-tól egyre többet járogattunk hozzá férjemmel, meg valamennyi éhenkórász táncházas barátunkkal együtt. Ő mindig valamilyen ürüggyel hívott meg: hogy megmutatná, mit vásárolt az ószeren, vagy hallgassuk meg ezt vagy azt a felvételt, csak jó későre jöttünk rá, hogy a meghívásoknak a valós célja az volt, hogy a másodéves szobrász hallgatót és a kezdő színésznőt megvacsoráztassa, mert folyton olyan éhesek voltunk, hogy a szemünk kopogott az ajtón, s rajtunk kívül még hány éhes diák ült édesanyja, Vilma néni asztalához... A táncházas csapattal szinte állandóan együtt voltunk, csütörtök-pénteken táncház, szombatonként buli hajnalig. Én majd minden darabban játsztam a színházban, közben eleinte táncot is, később éneket tanítottam Kolozsváron és vidéken egyaránt, sokszor úgy, hogy délelőtti próba, délután stoppal lementünk a brassói táncházba, tanítottunk, éjszaka vonattal vissza (na ná, blattal) reggel próba, este előadás... így,

⁸¹ Boros Samu (1914–1994) és öccse, Czilika János (1919–1994) neves bogártelki primások.

visszatekintve, csoda hogy bírtuk, azokra az évekre úgy emlékszem vissza, hogy vagy éhesebb voltam, vagy fáradtabb... Amúgy meg mint a mesében: édesapám, (PANEK Zoltán író) ha tehette Szovátán dolgozott, így fél évre átengedte nekem kicsi, egyszobás lakását, ahova máris Deák Gyuszi barátommal költöztünk be, másnap, a csütörtöki táncház után, Tötszegi Andris ragadt nálunk, a pénteki táncház után Ambrus Sanyi, szombaton meg Miklósi Dénes barátunk aludt ott, mert vasárnap az ószerre készültünk. Ez a kvintett ottmaradt, s milyen a fiatal, éltük világunkat... amíg egyszer fel nem jött az alsó szomszéd (egy egyébként joviális román ember) és könyörgőre fogta a dolgot: domnu Panek hosszú évek óta lakik felette, volt ott buli nem egy (erről Édesapám legkedvesebb barátai, Lászlóffy Aladár, László Gerő vagy Mester Zolt tudna mesélni), de mit tudunk mi olyant csinálni éjszaka, amitől reped a szobája mennyezete, és úgy leng a csillár, mint földrengéskor... Bevallottuk, hogy két szivacsmatracot tettünk a szoba közepére, lengéscsillapítónak és fél éjszaka tanulták egymástól a fiúk a legényes figurákat, én egyébként ez esetben ártatlan voltam, mert az ágyasarkában gunnyasztottam, és a Szuzai mennyegző bemutatójára készültem. Reggel 7-kor a két műszakist (Deákot és Tötszegit) ébresztettem, 8-kor a két képzőművész hallgatót, tízre én mentem próbálni. Gyuszi vásárolt be, mert neki autója volt, András MÉRÁBÓL hozta azt, amivel a szülei szponzoráltak, csak akkor még nem tudtuk, hogy ezt később így fogják hívni, Sándor főzött, mert jobb volt krumpligulyásból mint én, Dénes megpróbált mindenkinek tapintatosan segíteni, magam meg hétféteken 25 inget mostam egy zöld lavórban kézzel, noha este (mint éppen a szolgálatos üdvöskéjét a színháznak), a közönség cserepes virággal dobált előadás után. Természetesen majd minden előadásomon ott voltak a fiúk, mindenhova együtt jártunk, a csapat soha nem fogyott, csak bővült, a „vidám barakk” majd négy éven át tartott, különböző albréletekben, majd már a saját tömbházlakásunkban, míg végül megszámlálhatatlanná duzzadt a csapat, mert 1984-ben Kallós Zoli bácsival közösen vettünk házat, a Kossuth Lajos utcában,⁸² ahova már mindenki úgy járt (külföldi-belföldi, drukkereink és besúgóink, csatornakészítő cigányok és miniszterek), mint haza... Igen, úgy érzem, ez volt a meghatározóbb abból a korszakból, hogy nem csupán éneket tanítottam a táncházban, hanem benne éltünk valamennyien ebben a csodálatos világban, ami (legalábbis velem) feleltette az állandó és egyre erősödő kommunista és magyarellen rendszer, az egyre keservebb szegénységet és kilátástalanságot. Valahogyan sikerült visszavarázsolni a gyerekkor, és paraszti élet elveszettnek hitt világát, amit mi akkor megtalálni véltünk, és ettől olyan eufóriában éltünk, amelynek párját kívánom szeretettel, a maiaknak is.

25 év távlatából visszatekintve, mit jelentett/jelent számodra a kolozsvári táncház?

Sinkó András: A kolozsvári táncházzal való kapcsolatba lépés gyökeresen megváltoztatta életemet azáltal, hogy a hangszeres népzene felé terelte érdeklődésemet. Tulajdonképpen új tartalommal töltötte meg addigi zenei tanulmányaimat. Mint a hangszeres tanuló diákok többsége, én sem szerettem gyakorolni; tetszeni tetszett a

82 Az 1980-as évek Lenin, jelenleg az 1989 December 21 sugárút régi magyar utcanéve.

Táncol – balról jobbra – Gergely István és Péterffy Csilla, Varga Zsolt és Ambrus Dána, Tótszegi András és Tótszegi Tekla, Muszka György és Muszka Ilona – Tranzit Ház, 2007. február 17.

klasszikus zene, de kissé idegennek éreztem. A széki, mezőségi, kalotaszegi zenét, amit a táncházban játszottunk, nemcsak szépnek, hanem az enyémnek is éreztem és ez különleges érzelmi töltettel látta el a muzsikálást. Ezt csak az tudja megérteni, aki muzsikos és tapasztalta ezt az érzést. Költőibben fogalmazva a népdal iránti szeretetet, mint egy virágmagot, még hatodikos gimnazista koromba ültette el belém a zenetörténelemtanárnőm, Demény Piroska, egy szép kalotaszegi hajnali megtanításával. Nyolc év múlva a kolozsvári táncháznak és Kallós Zoli bácsinak köszönhettem, hogy ez a mag ki tudott csírázni és új értelmet adott a zenész pályának, ami előttem állt. Valójában beteljesüléseim nagy részét ennek köszönhetem – hadd említsek csak egyet: a népzenelés tette lehetővé számomra, hogy a visai idős földműves bácsitól a tokiói képviselőig emberek és kultúrák sokaságával ismerkedhessek meg és léphessek kapcsolatba.

Papp István Gázsa: Boldogan rohanok haza minden kolozsvári eseményre, hiszen be vagyok oltva a kolozsvári éveim által egy életre...

Szép Gyula: Az erdélyi magyar művelődéstörténelem egyik legértékesebb szülte ebben az időszakban, amely remélhetőleg egy erős intézménnyé nővi ki magát.

Kostyák Alpár: Kívánom mindenkinek, hogy annyira szeresse a Fennvaló, hogy annyi tehetséggel, hozzáállással, egyszerűséggel áldja meg őket, amennyi szükséges ahhoz, hogy a népzene-néptánc világába juttassa. Nincs nagyobb öröm annál, mint örömet szerezni másoknak muzsikáddal-táncoddal, látni a következő táncházas nemzedéket, melynek tagjai-tanítványaink vagy gyermekeink – ugyanúgy ropják, játsszák, mint ahogy mi tettük annak idején!

Sepsi Dezső: Magyarságunkat. ITT.

Both József: Nekem tulajdonképpen csak 12 év távlatából... 12 év alatt egy jó pár táncházat végigvezettem, ezalatt sokat cserélődtek az emberek, változott a hangulat, mégis mindig egy olyan hely maradt, ahova szívesen eljárak találkozni barátokkal, és együtt bulizni velük.

Both Zsuzsa: Aktívan csak 95-től veszek részt a kolozsvári táncházban, de azóta, ha tehetem, rendszeresen eljárók, hol egyet tanítani, hol csak bulizni, remélve, hogy jó muzsikát és társaságot találok hozzá.

Major Levente: A kolozsvári táncház első tíz évéről még nem voltak közvetlen élményeim. Közvetett élményem azonban annál több. Zenesulis osztálytársam, Könczei Csongor többször is mesélt róla. Azt is tudtam, hol volt a táncház, de abban az időben klasszikus hegedűs akartam lenni. A táncház 1990-es januári újraindításán már ott voltam, és népzeneisként voltam ott, vagy legalábbis azt hittem magamról, hogy az vagyok. Emlékszem szinte minden egyes mozzanatra, a későbbiekre is. Emlékszem az első széki táncrendre, amit az idősebb, Kolozsváron maradt táncházzenészek átadtak nekem, sőt a kontrás meg a bőgős még segített is. Most is emlékszem arra, hogy a gyomrom remegett, mint annak idején, hangszervizsgán, csak azzal a különbséggel, hogy ezt a „vizsgát” most én kívántam, senki nem kényszerített rá, és minden vonóhúzást élveztem. A táncházban éreztem azt, hogy nicsak, hát ez nem is olyan nehéz. Aztán úgyszintén itt döbbsentem rá, hogy nem tudok semmit. Azóta is ez a két érzés váltogatja egymást, hol rövidebb, hol hosszabb időközönként. Egyszerűen a kolozsvári táncház volt az, ahol népzeneisként első ízben kipróbálhattam magam úgy istenigazából, és ahol rájöttem, hogy nekem ezt kell csinálni.

Fülöp Hajnalka: Mit jelentett? Az élet egy másik dimenziójának a megismerését, a muzsika és a harmonikus mozgás egységének a megtanulását, gyakorlását, abban való feloldódni tudást, olyan örömet, amely más módon nem tapasztalható meg, és semmivel sem helyettesíthető, boldogságnak és bánatnak a kiéneklését, kitáncolását, nagyon erős közösségi élményt. Azt a felismerést, hogy a néptáncot nem lehet megunni, félretenni, nem lehet benne elfáradni, a legegyszerűbb lépések is millió variációban jöhetnek a lábamból, attól függően, hogy hogyan szól a zene, milyen a hangulatom és kivel táncolok. Jelentett nagy bulikat sok-sok csújogatással, együtténekléssel. Minél többet táncoltam, annál jobban táncoltam, és tudtam, hogy lehet még sokkal jobban is. Nőként alkalmazkodni kellett az adott táncos partner pillanatnyi szándékához, és örömet jelentett finom mozdulat-árnyalatokat találni önmagamban ehhez az alkalmazkodáshoz. A kolozsvári táncházas életem egy szép és nehéz folyamatnak a része volt, önmagam keresésének, az önállósodásomnak része. Ahhoz az alapvető felfedezéshez segített hozzá, hogy mi a dolgom

a világon, mi az, amiben igazán önmagam lehetek és kedvvel, szeretettel tudom végezni. A táncházas időszakomnak egyenes folytatása volt az a táncos időszakom, amikor a táncház bezárását követően Sepsiszentgyörgyre jártam a Néptánc Stúdió próbáira és előadásaira, hogy továbbra is Könczei Árpitól és Plugor Jutkától tanuljak, hogy táncoljak, azzal párhuzamosan a néptánc- és népzene gyűjtések Könczei Csillával és a MTA Zenetudományi Intézetének munkatársaival. Ezek az utak folyamatos tanulást jelentettek, olyasmit tanulhattam meg ázva-fázva, álmatlan éjszakákon, csikorgó téli hajnalokon, amit könyvből nem lehet – természetesen ez akkor nem volt tudatos tanulás, egyszerűen csak szerettem csinálni, és magától érthetődő volt, hogy lelkesen csinálom, munkának sem tekintem. Folytatása volt, hogy a Brassaiiban elindítottuk a folklórkört, majdnem naponta táncot tanítottunk – ebből a többosztálynyi gyermekcsapatból alakult meg a Bogáncs, később a Zurboló. Most azok a Zurboló-tagok is tanítanak, akik nálunk tanulták az első tánc lépéseket tízéves korukban, akár „táncnagymamának” is tekinthetem magam. Egyenes folytatása továbbá, hogy 1997-ben néprajz szakot is végeztem, és most a Néprajzi Múzeumban dolgozom. A gyermekünk meg járja a maga táncát, míg az édesapja gyakorol.

Könczei Csilla: Annak idején fiatalos hévvel azt mondogattuk, a „táncházaság” egy életforma. Sokunknak tényleg az volt, jó ideig. Az életünknek talán legfontosabb része volt sok éven keresztül. Igazi ellenkultúrát alkottunk, valami hasonlót a hippizmus mozgalmához, az idő legnagyobb részét együtt töltöttük, táncházban, háziuliban, falusi lakodalmakban, táborozva, állomásokon, városokon keresztül stoppolva, blattolva. Hogy mi maradt ebből? A nyolcvanas években, amikor a két kolozsvári táncházat egymásután betiltották, a mi ellenkultúránk igazán nem élte túl ezt a megrázkódtatást, a nyilvános rendszeres táncházak híján a társaság szétmorzsolódott, a nehezen összehozott találkozások erdőkből, magánházakban futó próbálkozások maradtak. Megérthetitek, hogy a kilencvenes újraindult táncház nekem már valami egészen mást jelentett. Néha azért még visszatérnek a régi jó hangulatok, például az öcsém lakodalmán.

Németh Attila: Úgy érzem, hogy 90 óta megváltozott a táncházak közönsége. Ez elkerülhetetlen, hiszen változott a táncház szerepe is. Ma már senki sem könyvel el fegyvertényként, hogy valaki a táncházba jár. A táncház az erdélyiek számára is az lett, aminek a nagy öregek Budapesten elképzelték: egy szórakozási lehetőség. Az örömdetes, hogy még ilyen körülmények között is „fertőző” maradt.

Kelemen László: Legalább olyan iskolát, mint amilyen hivatalosan a Konzervatórium volt. Érzelmileg a fiatalságot jelent és a paraszti kultúrához való kötődésnek a felismerését.

Tóth István: Kapcsolataim jó része, melyek néha meg is határozták életem irányát, a kolozsvári táncház kapcsán alakultak ki.

Panek Kati: 25 év távlatából? Nekem el kellett döntenem: vagy a legjobb színész legyek az énekesek között, vagy a legjobb énekes a színészek között. 80 és 89 között nagyon sokat játsztam, közel 50 szerepet, lélekszakadva se bírtam volna mindkettőt egyforma erővel csinálni. De annyira részemmé lett az éneklés, hogy

bármikor ott folytatom, ahol abbahagyták velem. Megjegyzem, nem örült akkoriban mindenki annak, hogy a népzene nekem ennyire előkelő helyet foglal el az életemben. A Táncház-lemezen azért nem énekelek,⁸³ mert a főiskolán az énektnárunk letiltott, s az első éves énekvizsgámon olyan lied-et énekeltett velem, az alt hangommal, hogy majdnem felugrottam a zongorára, hogy az é hangot ki tudjam énekelni (azt egyébiránt máig se tudom kiénekelni, még ha a hodákiak kergetnek is a karmesteri pálcával), de osztályvezető tanárom, Lohinszky mester úgy eresztett útnak, hogy nem felejtette el-elmondani, hogy a színész akkor se adja fel, ha a színházban ilyen olyan szubjektív-objektív oknál fogva nem használják annyit, amennyit kellene, vagy amennyit magának kívánna. Ezért kell a hátország, ez esetben a népdal, ami akkor is kitölti az ember életét, amikor a színházban éppen üresjáraton van. A színész a pillanat művésze, nem tud a fióknak dolgozni. Ami a színpadon történik, az elszáll: kíváncsi lennék arra, ki született a mai táncházások közül 1980 július hetedikén, hétfőn, délután 5 és este 8 óra között, akkor, amikor én egy napos színészként, két óra alatt be kellett ugorjak egy olyan musicalbe, amit soha nem láttam (Déry Tibor: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról). Ma már, hadd lám, ki emlékszik erre rajtam kívül? Esetleg néhány ember a 900 néző közül, aki ott volt aznap este a nézőtéren. De az a CD, amit 1999-ben készítettünk kedvenc zenészeimmel, bejárta a világot, eljutott a híre Franciaországba, és amikor 2001 őszén Párizsban olyan tapsot kaptak a népdalaim, amelyet talán kétszer éltem meg színészként (előbb a Falu rosszával, később a Kopasz énekesnővel), úgy éreztem, hogy íme, ha egy évben már csak két darabot játszom, Spiro Kvartettje és Lorca Várnásza mellett, volt időm kicsit barangolni a kedvenc népdalaim között, el tudtam jutni velük Párizsba, és úgy érzem megálltam a helyem, pedig abból a csapat népzenezből, akikkel együtt utaztunk a Franciaországi Magyar Év meghívottjaiként, egyedül nekem kellett (még akkor) vízum... Ezt jelenti nekem a táncház, visszanyúlni valamihez, ami biztos öröm és megelégedés, s ami minden új dallamnál izgató kihívás, azt, hogy bár már nem lakunk egy házban Zoli bácsival, de úgy megyek hozzá ma is, mint haza, ott folytatjuk a beszélgetést, ahol abbahagytuk, hogy a Bodzafa együttesünk ma is él, noha a zenészeim szerteszét vannak a világban (nemsokára mi is 25 éves évfordulót ünnepelünk: 1977 májusában kapott nevet az együttes). A táncház azt jelenti, hogy megint elmegyünk a nyáron a Deák Gyuszi kommandói cigány tánc táborába, mindannyian, családostól, úgy mint tavaly, hogy ezen a nyáron is találkozunk a gyimesi házunkban, Gázsáékkal, Deákékkal, Bokorékkal, gyerekestől immár, mert jó együtt, bizonyította ezt a Barozda nosztalgia buli is, és bizonyítja ezt minden találkozásunk a régi csapattal, akár Gázsáéknál Pesten, ami a második otthonom, akár nálunk muzsikálunk húsvétkor, akár Zoli bácsit köszöntjük születésnapján valamennyien... A gyerekeink is ebben és együtt nőnek fel, egymás ruháit, könyveit öröklik, énekelnek, táncolnak. S valahányszor, amikor Zsuzsanna lányom hazajön a választói tánc táborból vagy a táncházból, és

83 Az erdélyi táncházzenekarok első hanglemezeit *Táncház. Kis-Küküllő menti, gagyi, mezősegi, széki, kalotaszegi népzene* címmel jelentette meg az Electrecord Kiadó 1979-ben.

olyan szeretettel beszél Kostyák Marciról vagy Könczei Bálintról, úgy érzem, hogy akik táncházasok együtt voltunk, azoknak hetedíziglen ez lesz a sorsunk, valahova tartozni: összetartozni.

(Művelődés, 2002/2. 11–17.)

A táncház kulturális paradoxonjai

A huszonöt éves évfordulóját ünneplő erdélyi táncházakról az utóbbi években igen sok szó esett mind az írott, mind az elektronikus sajtóban. A megemlékezések nosztalgikus és ünnepi hangulata azonban nem kedvez az elemzéseknek. Mivel együtt nőttem fel ezzel a huszonöt évvel, rövid dolgozatomban megpróbálom felvázolni azokat a problémákat, amelyek alapján a városi táncházat egy ellentmondásos kulturális jelenségnek tartom.

1. A hagyományos táncház fogalmáról

A falusi táncalkalmak típusait kialakulásuk körülményei és szervezethezük alapján különböztethetjük meg. A táncmulatságoknak két alapvető fajtáját ismerjük. Ezek közül a spontán tánckedvet szolgáló, kötetlen forma volt a gyakoribb, ezekhez tartozott a táncház is. A másik, a szervezett bál a parasztság körében újabb keletű, és lebonyolítását polgári hatások színezték. Ezek a táncalkalmak egyaránt kapcsolódhattak az év jeles napjaihoz, vagy különböző munkaalkalmakhoz.

A táncház sajátos formája alakult ki a mezősgéi Széken, ahol a nemzedékenként kialakult rend szerint szombat este, vasárnap és néha hétköznap – például farsang, sorozás, vagy névnap esetében – táncoltak. Széken Felszeg, Csipkeszeg és Forrószeg szerint elkülönülve, akár egyidejűleg is tarthattak táncházat, mivel minden szegnek állandó zenekara volt.

A táncéletnek e sajátos megnyilvánulása, amelyik magában foglalja a táncrendezés, táncrend, viselkedés stb. szabályrendszerét, a parasztság közösségi életrendjének régies mozzanatait őrizte meg.⁸⁴ Erre éreztek rá azok az értelmiségi fiatalok, akik a 1970-es években – néprajzos szakemberek, népzene- és néptáncutatók hathatós segítségével – széki mintára megszervezték Magyarországon (1972-ben), majd Erdélyben is (1977-ben) a városi táncházakat.

2. A folklorizmus mintapéldájaként ismert táncház

A városi táncházakat a néprajzi kutatás a folklorizmus nyilvánvaló mintapéldájaként tárgyalja. A folklorizmus fogalma azt a folyamatot jelöli, amikor a parasztság

⁸⁴ Lásd Pesovár Ferenc: *A tánc általános alkalmai*. In: Magyar Néprajz VI. Bp. 1990: 211, 219.